

Сергій Рудько

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.П.ВАСИЛЕНКА В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

У статті висвітлено головні віхи життя М.П.Василенка у радянський період. Головними напрямками його діяльності в цей час була організація роботи таких наукових установ, як ВУАН та Комісія з вивчення західноруського і українського права. На основі останньої було створено “історико-юридичну школу М.Василенка”, що започаткувала новий напрям в українській історіографії, який спирався на уявлення про самодостатність українських історико-правових феноменів – вивчення історії держави і права України.

Ключові слова: Микола Василенко, Всеукраїнська Академія наук, Комісія з вивчення західноруського і українського права, Київський Обласний Центр Дії.

В статье освещены главные вехи жизни Н.П.Василенко в советский период. Главными направлениями его деятельности в это время была организация работы таких научных учреждений, как ВУАН и Комиссия по изучению западнорусского и украинского права. На основе последней была создана “историко-юридическая школа Н.Василенко”, начавшая новое направление в украинской историографии, которое опиралось на представления о самостоятельности украинских историко-правовых феноменов – изучение истории государства и права Украины.

Ключевые слова: Николай Василенко, Всеукраинская Академия наук, Комиссия по изучению западнорусского и украинского права, Киевский Областной Центр Действия.

An article highlights the major milestones of M.P. Vasylenko's life in the Soviet period. The main directions of his activity at that time were the organization of such scientific institutions as AUAS and Commission on learning western-rus and ukrainian law. Based on the last it was created “Historical law school of M. Vasylenko”,

which started a new trend in Ukrainian history, which relied on the idea of self-sufficiency of Ukrainian historical and legal phenomena – learning the history of State and Law of Ukraine.

Keywords: *Mykola Vasylenko, National Academy of Sciences, Commission on learning western-rus and Ukrainian law, Kyiv Regional Center for Action.*

Микола Прокопович Василенко (1866 – 1935 pp.) – визначний український вчений-історик, громадсько-політичний діяч, організатор Української Академії Наук (УАН) та її другий президент. Навколо постаті цього діяча в радянській історичній науці склались багато ідеологічних нашарувань, а то й відвертих міфів та вигадок. Сучасна ж історіографія зробила лише перші кроки в науковому осмисленні діяльності М.Василенка.

В історіографії науково-організаційна діяльність М.Василенка в радянський період висвітлена в контексті більш загальної проблеми – створення та функціонування Всеукраїнської Академії наук (ВУАН). До дослідників цієї проблематики слід віднести Л.Матвєєву [13; 14]. Деякі цінні фактичні відомості про участь Миколи Прокоповича у творенні ВУАН знаходимо в публікації Н.Полонської-Василенко [18].

З відновленням незалежності України виходить кілька публікацій, в яких розглянуто та проаналізовано наукову діяльність М.Василенка. Серед таких досліджень слід відзначити студію М.Петрива, у якій автор опублікував та проаналізував наукову розвідку Миколи Прокоповича про Конституцію П.Орлика 1710 р. [17]. Побічно аналізу наукової спадщини М.Василенка у своїх біографічних публікаціях торкаються такі вітчизняні дослідники, як В.Вороненко [3], Л.Кістерська [3], Л.Матвєєва [3], І.Усенко [3], І.Гирич [4]. Загальні оцінки внеску “Комісії з вивчення західноруського і українського права” й ВУАН, яку очолював М.Василенко, містяться в синтетичних історіографічних дослідженнях О.Оглоблина [15; 22], Я.Калакури [12], В.Яремчука [21], В.Даниленко [6].

Джерелами для написання статті послужили архівні фонди Інституту рукопису НБУ НАНУ, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. Окремим видом джерел є наукові праці М.Василенка з ділянки історії та права, що є підставовими для вивчення не тільки історичних, а й суспільно-політичних поглядів вченого.

Ця стаття покликана розкрити головні напрямки науково-організаційної діяльності М.Василенка в радянський період. Серед них, зокрема, організація роботи таких наукових установ, як ВУАН, Комісія з виучування західноруського і українського права, Історичне товариство Нестора-літописця та ін., а також публікація цілої низки праць з історико-правової тематики.

Після приходу до влади Директорії вже 15 грудня 1918 р. на квартиру М.Василенка прийшли “чорні гайдуки” з наміром, як вони самі заявили, розстріляти колишнього гетьманського міністра. Проте Микола Прокопович того дня читав лекцію в університеті, а потім його встигли попередити. Деякий час після цієї події вчений переховувався у знайомих [20, с. 86, 90].

Після скасування Директорією Державного Сенату і відновлення Генерального суду за М.Василенком формально зберегли посаду генерального судді. З 1919 р. Микола Прокопович повністю зосередився на науковій та викладацькій діяльності. З цього часу починалась нова, остання сторінка біографії Миколи Прокоповича.

З окупацією Києва денікінською армією наприкінці серпня 1919 р. почалися утиски будь-яких проявів української культури взагалі. Зокрема, з приходом “білогвардійців” було вирішено припинити функціонування Українського Державного університету. М.Василенко домагався скасування рішення про закриття одного із своїх творінь. Тому в листопаді 1919 р. він разом з ректором університету Ф.Сушицьким поїхав до ставки головнокомандуючого до Ростова. Проте ця поїздка виявилась невдалою, оскільки місто в той час уже обстрілювали війська Червоної армії, і вчені так і не змогли зустрітись з “білогвардійським” керівництвом [13, с.64-65].

Після встановлення в Ростові радянської влади М.Василенко подав заяву до Ростовського (евакуйованого Варшавського) університету, був обраний професором і почав читати лекції з історії права. Лише на початку квітня 1920 р. вчений зміг повернутися до Києва [13, с.65-66]. Тут йому у травні-червні 1920 р. судилося пережити польську окупацію.

Протягом 1920 р. Микола Прокопович активно займався викладацькою діяльністю. Він читав лекції в багатьох київських вищих навчальних закладах – університеті св. Володимира, інституті соціально-економічних наук, юридичному інституті, інституті народного господарства, кооперативному інституті, а також на

прискорених педагогічних курсах (для молоді). Викладати йому доводилося досить широкий спектр дисциплін – від історії та права України до історії економіки та побуту. Незважаючи на великий обсяг лекцій, матеріальне становище М.Василенка було скрутним, оскільки заробітна плата педагога була невелика, а гроші швидко знецінювались. Відчутно давалися взнаки післявоєнна та революційна розруха, нестача продуктів, які видавалися на пайки в установах [14, с.44-45].

У липні 1920 р. УАН запропонувала М.Василенку балотуватися у її дійсні члени. У зв'язку з висуненням його кандидатури на академіка схвальну оцінку наукових здобутків Миколи Прокоповича висловили Б.Кістяківський, М.Ясинський, П.Богаєвський, Г.Демченко, С.Єгізаров та інші відомі вчені. Ось, що з цього приводу писав голова соціально-економічного відділу УАН Р.Орженцький: "Я вважаю, що обрати М.П.Василенка на академіка на кафедрі українського права було б дуже бажано, бо в особі його Академія мала б не тільки людину, яка володіє великими знаннями і науковими методами роботи, але й ученого, який має нахил і вміння до збагачення науки новими першоджерелами і керування індивідуальною та колективною роботою співробітників Академії. Дві останні обставини мають особливе значення, вважаючи на той напрям, щоб його вже набрала праця академії" [7, арк.1].

26 липня 1920 р. на спільному зібранні УАН М.Василенка було обрано академіком. Згодом вчений очолив "Комісію з виучування західноруського і українського права" при Соціально-економічному відділі УАН, а також став редактором "Звідомлень" цього ж відділу [16, с.47].

На початку 1921 р. Наркоматом освіти у Харкові було засновано комісію зі створення нового Статуту Академії в зв'язку з перетворенням її на Всеукраїнську державну наукову установу. У червні цю роботу було завершено і прийнято Положення РНК УРСР "Про Всеукраїнську Академію наук", що підпорядковувало її Наркомосу. Оскільки ще у квітні В.Вернадський відмовився виконувати обов'язки президента в зв'язку з його перебуванням у Петрограді, постало питання про обрання нового керівника ВУАН [14, с.55].

18 липня 1921 р. більшістю голосів М.Василенка було обрано Президентом Всеукраїнської Академії Наук. Під керівництвом нового президента навколо Академії почали гуртуватись наукові сили

Києва, вона почала поповнюватися новими членами, розгорнулася організаційна робота по створенню нових інституцій. Проте вже у жовтні того ж року було рекомендовано переобрати Президію ВУАН, що свідчило про небажаність особи Миколи Прокоповича як президента. Незважаючи на це, Спільне зібрання таємним голосуванням знов обрало його головою-президентом, та ще й більшою, ніж на первинних виборах, кількістю голосів [8, арк.4].

У грудні 1921 р. до ВУАН було призначено комісара від Наркомосу Л.Левицького, до обов'язків якого входило наглядати за ходом академічної роботи. Поступово відносини ВУАН з Наркомосом загострювались. 27 липня 1922 р. на Спільному зібранні ВУАН комісар Л.Левицький довів до відома академіків, що “Наркомос і досі не затвердив теперішньої Президії, бо зосібна не може затвердити М.П.Василенка на посаді голови-президента”. Зібрання зажадало від нього письмового наказу. Та коли комісар почав говорити про якийсь приватний лист наркома освіти Г.Гринька до А.Кримського, що чомусь не дійшов до адресата, Микола Прокопович, незважаючи на умовляння присутніх, сам склав з себе повноваження президента. В останньому слові він зазначив, що відмовляється від посади не з власної волі і щиро подякував Академії, яка двічі вшанувала його вибором на свого президента [3, с.176].

М.Василенко вважав, що тепер, звільнившись від адміністративних обов'язків, він зможе зосередитись на науковій роботі. Проте і після цього радянська влада не залишила вченого в спокої. У вересні 1923 р. Миколу Прокоповича разом з великою групою київської інтелігенції було несподівано заарештовано. Йому інкримінували участь у “Київському Обласному Центрі Дії” та контрреволюційній діяльності. Справа “Київського Обласного Центру Дії” стала першим політичним процесом в Україні, який зачепив інтелігенцію. Цікавим з цього приводу є тенденційний пригодницький роман Р.Самбука “Останній заколот” (1989) [19]. У цьому творі автор в художніх фарбах змальовує “контрреволюційну” діяльність М.Василенка.

Справа “Київського Обласного Центру Дії” розслідувалася у відкритому судовому засіданні навесні 1924 р. Роль ідеологів організації відводилася М.Василенку, його брату Костянтину, а також викладачам київських вузів П.Смирнову, П.Тартаковському і Л.Венгерову. За сценарієм показовий політичний процес “Київського Обласного Центру Дії” зводився до викриття і покарання

як "класово-ворожої сили" усіх причетних до його діяльності [5, с.338; 11, с.45-46].

На суді М.Василенко з гідністю відстоював свої політичні погляди. Так, наприклад, коли його запитали: "Як ви вважали для себе допустимим, щоб ваш уряд тримався на штиках німців?", Микола Прокопович спокійно відповів: "Якби це мій уряд покликав ці штики, то було б інше питання... Я ж поставив собі мету скористатися режимом, що вже існував... скористатися спокоєм і здійснити деякі реформи в ім'я українського політичного і національного відродження... Моя участь у гетьманському уряді не минула безслідно, тому що Всенародна бібліотека, Академія наук та інше продовжує існувати до цього часу". На цю відповідь навіть голова суду змушений був визнати: "У цій частині діяльності ви маєте заслуги" [13, с.104-105].

За результатами "розслідування" чотирьох "контрреволюціонерів" присудили до страти, а велику групу звинувачених, до якої увійшов і М.Василенко, – до десятирічного ув'язнення. Проте, завдяки міжнародному розголосу, рішенням Малої президії ВУЦВК страту було замінено на 10 років ув'язнення, а термін ув'язнення для Миколи Прокоповича та інших засуджених скорочено до п'яти років. В порядку помилування у вересні 1924 р. перебування за ґратами для М.Василенка було замінене адміністративною висилкою за межі України на три роки. В лютому 1925 р. було скасовано рішення про висилку до Оренбурга і після 8 місяців вченого було звільнено, амністовано й поновлено в правах академіка. Офіційно Миколу Прокоповича було "звільнено від усіх заходів соціального захисту", проте тавро "контрреволюціонера" не було зняте з нього до кінця життя [11, с.48; 18, с.339].

Слід також сказати, що в цей важкий період члени ВУАН не залишили М.Василенка напризволяще. Спільне зібрання Академії одноголосно, декілька разів, зверталось до вищих установ радянського уряду, подавало прохання за підписами всіх академіків, домагалось звільнення, давало поруку за Миколу Прокоповича. Звичайно всі ці клопоти були небезпечні, але вчених це не зупинило. Найбільш активно переймалися проблемами М.Василенка А.Кримський, М.Грушевський та Д.Багалій [18, с.339].

Микола Прокопович повернувся з в'язниці в час, коли ВУАН перебувала на стадії підготовки до реформ, які мали суттєво змінити науковий механізм і сам зміст життя вчених. Разом з

С.Єфремовим і А.Кримським на початку 1925 р. вчений увійшов до комісії з підготовки нового академічного статуту [13, с.85].

Цікавим є з'ясування ставлення М.Василенка до конфлікту М.Грушевського з Президією ВУАН, А.Кримським та С.Єфремовим. З цього приводу слід сказати, що Микола Прокопович займав нейтральну позицію. Заходи М.Грушевського зі створення осібно історично-філософського відділення зачіпали інтереси М.Василенка, бо це відривало б частину наукових кафедр і вчених від відділу, яким той керував. Проте Микола Прокопович був одним з небагатьох учасників спільних академічних засідань, хто утримувався при голосуваннях, коли вирішувалися справи історичної секції [4, с.352].

Очікуваної реформи ВУАН так і не відбулося. Зате змінилося керівництво Наркомату освіти, який очолив М.Скрипник. Він розпорядився реформувати Академію, але після ретельної ревізії. Майже весь січень 1928 р. в Академії наук “ревізори” з Харкова та представники Народного комісаріату освіти перевіряли стан наукової роботи. Нарешті, в березні, з'явилися Висновки і пропозиції стану роботи ВУАН. Тут зокрема йшлося про те, що соціально-економічний відділ є недорозвиненим, оскільки він майже не вивчає радянського права, а головну увагу приділяє історії старого права. Ідеологічний характер роботи відділу виходить переважно з точки зору напрямів цих дисциплін дореволюційного часу і цілковито не зв'язаний з новою марксистською соціологією [10, арк.1]. Оскільки Академія, зазначалось далі, протягом свого існування ще не стала справжнім центром української наукової думки, Наркомос повинен посилити своє загальне керівництво її роботою. На 3 травня 1928 р. було призначено перевибори президії [20, арк.428-432]. Проте вона повністю не була сформована – було обрано лише президента ВУАН Д.Заболотного і віце-президента К.Воблого.

Після повернення з в'язниці М.Василенко уже не міг займатись педагогічною діяльністю і зосередився на діяльності в Академії Наук. Життя Миколи Прокоповича поступово налагоджувалось: він отримав можливість не тільки самому плідно працювати в науці, а й керувати роботою великої групи дослідників у галузі історії та історії права України. Як уже йшлося вище, ще до ув'язнення, у липні 1920 р., Микола Прокопович очолив “Комісію для виучування західноруського та українського права”. Вона була створена ще в січні 1919 р. за пропозицією Ф.Тарановського при Кафедрі

західноруського і українського права. Серед науковців, які брали активну участь у діяльності Комісії були як відомі вже вчені (М.Слабченко, І.Крип'якевич) так і молоді (О.Малиновський, С.Іваницький-Василенко, Л.Окиншевич, В.Отамановський, В.Новицький, І.Черкаський, В.Гришко, А.Ярошевич та інші). Шляхом наукових відряджень, Комісія виявила широкий масив джерел у різних архівах Москви, Ленінграду, Харкова, Чернігова, Полтави, Одеси [16, с.55, 57]. 1927 р. в одному з листів до В.Вернадського Микола Прокопович писав: "Мене надзвичайно задовольняє робота Комісії для вивчення історії західноруського і українського права [...] Історія права – наука, яка знаходиться в загоні, ніде вона не викладається, а між тим Комісія працює і продуктивно, і з зацікавленістю [...] Комісії вдалось об'єднати історичні права не тільки вітчизняних, але й іноземних" [9, арк.4].

Протягом 1925 – 1928 рр. під редакцією М.Василенка вийшли друком перші п'ять випусків "Праць Комісії для виучування західноруського та українського права", в яких вміщено понад 50 різних за обсягом і тематикою робіт. Крім наукових досліджень тут публікувалися рецензії, бібліографічні огляди, протоколи засідань комісії. Передмову до кожного випуску писав Микола Прокопович. Своїх робіт у цих збірниках М.Василенко опублікував обмаль. Крім передмов, лише декілька рецензій на маловідомі в Україні праці з історії права, видані в Білорусі, Польщі та Чехословаччині [11, с.39]. Ми притримуємось тієї думки, що вчений, маючи можливість друкуватися в інших виданнях, дозволяв своїм учням публікувати свої розвідки на сторінках "Праць...".

Микола Прокопович в цей час в різних наукових виданнях і ювілейних та тематичних академічних збірниках опублікував ряд наукових праць. До таких відносимо його ґрунтовні дослідження "Як скасовано Литовського статута" [2, с.232-256], "Конституція Филиппа Орлика" [17], "Павло Полуботок. В двістілітню річницю його смерті" [1, с.513-542], "Пам'ятник української правничої літератури XVIII ст." [1, с.226-231], "Територія України XVII віку (розвідка з історії права)" [2, с.257-293] та ін.

Погоджуємось з думкою сучасних дослідників історіографів, які вважають, що завдяки діяльності "Комісії для виучування західноруського та українського права" було створено "історико-юридичну школу М.Василенка", яка складалася з названих вище молодих співробітників, та започатковано новий напрям в укра-

їнській історіографії, який спирався на уявлення про самодостатність українських історико-правових феноменів – вивчення історії держави і права України [6; 12; 15; 21; 22]. Отож, маємо підстави говорити про поглиблення в радянські роки такого розуміння М.Василенком українського історичного процесу, яке спиралося на схему М.Грушевського.

Поряд з роботою в комісії М.Василенко мав певне коло обов'язків і як голова соціально-економічного відділу ВУАН. Він залишався редактором його “Записок”, вів усі засідання, турбувався про залучення до Академії нових здібних співробітників, насамперед з числа вже відомих вчених [13, с.79].

Як один з найавторитетніших членів ВУАН, Микола Прокопович мав цілу низку доручень. Так, деякий час він очолював комісію по складанню біографічного словника українських діячів. Протягом 1923 – 1926 рр. М.Василенко був головою Правничого товариства при ВУАН, але фактично більшу частину цього часу через справу Київського Обласного Центру Дії не міг виконувати ці обов'язки. Микола Прокопович входив також до складу Археологічної комісії та Всеукраїнського археологічного комітету. З 1927 р. він очолив товариство “Друзі музею українських діячів”. У 1925 р. М.Василенко працював у комісії з питань організації охорони пам'яток культури і природи. За дорученням академії Микола Прокопович взяв участь у підготовці інструкції про охорону пам'яток старовини. Пізніше він грав помітну роль в організації музейного містечка на території Києво-Печерської лаври [13, с.81].

З 1920 р. М.Василенко очолював Історичне товариство Нестора-літописця. Саме завдяки його наполегливій праці у товаристві відбувся ряд позитивних змін. Зокрема, з 1924 р. доповіді переважно присвячувались історії, археології та мистецтву України. Структурно товариство було приєднано до ВУАН і засідання відбувались в її залі. Їх систематично відвідували вчителі, студенти, співробітники Академії наук. Здебільшого публіка заповнювала весь зал. Микола Прокопович сам багато виступав на цих засіданнях. У його планах було також відновлення “Читань в історичному товаристві Нестора-літописця” [18, с.340]. Діяльність товариства викликала постійні претензії партійного керівництва, яке вбачало в ньому оплот консерватизму і реакції. Новому керівнику так і не вдалося повернути дореволюційної слави товариства. У 1929 р. воно було ліквідоване.

Для повноти характеристики творчої діяльності М.Василенка додамо, що він регулярно рецензував наукові праці на прохання Преміальної комісії ВУАН та інших академічних установ, виступав консультантом з питань історії України на прохання літераторів і кіномитців. Залишилися, зокрема, свідчення, що до нього зверталися за порадою підказати теми для історичних фільмів студії “Українфільм”. Зберігся також текст короткої позитивної рецензії, яку написав вчений у червні 1928 р. на кіносценарій З.Тулуб “Сагайдачний”. Письменниця в одному з листів до М.Горького якось зазначала, що М.Василенко був серед тих, хто допомагав їй при написанні роману “Людолови” [3, с.207].

У першій половині 1930-х рр. процес політизації та ідеологізації науки продовжувався. Вільний науковий пошук замінила адміністративна регламентація змісту і напрямів наукових робіт, що, по суті, стало остаточним кроком на шляху одержавлення науки.

З 1929 р. почалися масові арешти співробітників ВУАН. У березні 1930 р. відбувся політичний процес Спілки Визволення України. На лаві підсудних опинилися і двоє найближчих співробітників Миколи Прокоповича – М.Слабченко та В.Отамановський. Велику кількість наукових праць було знищено в видавництві ВУАН. Почалися семінари “марксизму-ленінізму”. На засіданнях відбувалась критика та самокритика наукового доробку українських вчених. Не став виключенням і М.Василенко. За пропозицією згори було поставлено тему: викрити буржуазні концепції в творах академіка Миколи Прокоповича. Виконати це взявся С.Іваницький-Василенко. Впродовж восьми засідань він читав свій “твір”, у якому критикував твори М.Василенка, доводив його “запроданство” буржуазії, фашизму, зв’язок з концепціями В.Липинського. Микола Прокопович вислухав усе і в кінці доповіді відмовився від слова. Крім того, коли інші співробітники Академії висловлювали обурення проти С.Іваницького-Василенка, М.Василенко казав, що йому шкода доповідача, бо йому було дуже тяжко виступати з таким “твором” і кидати каміння в давнього приятеля, в хаті у кого він часто бував бажаним гостем. Після цих подій діяльність Миколи Прокоповича в ВУАН обмежувалася відвідуванням сесій – два рази на рік [18, с.344].

Реформа Академії Наук та початок масових репресій хронологічно збіглися з тяжкою хворобою М.Василенка – хворобою Паркінсона. 3 жовтня 1935 р. Микола Прокопович помер.

Отже, в “радянський” період М.Василенко цілком присвячує себе науковій та організаторській роботі. Проте його політична діяльність в період Гетьманату стала приводом до постійного переслідування, цькування і навіть ув’язнення вченого. Незважаючи на такі обставини праці, саме в цей період Микола Прокопович популяризував і втілював у діяльності вуанівської комісії, яку він очолював, “українське” бачення історичного процесу в Україні.

Джерела та література:

1. Василенко Микола Прокопович. Вибрані твори у трьох томах / Упоряд. І. Усенко. – К.: Юридична думка, 2006. – Т.1.– 605 с.

2. Василенко Микола Прокопович Вибрані твори у трьох томах / Упоряд. І. Усенко. – К.: Юридична думка; Академперіодика, 2006. – Т.2.– 560 с.

3. Вороненко В. Микола Прокопович Василенко / В.Вороненко, Л.Кістерська, Л.Матвєєва, І.Усенко. – К.: Наук. думка, 1991.– 272 с.

4. Гирич І. М.Грушевський і М.Василенко (До історії творчих взаємин) / І.Гирич // Український археографічний щорічник. Нова серія. В.3/4. Український археографічний збірник. Т.6/7. – К., 1999. – С. 344–355.

5. Голинков Д. Крах вражеского подполья / Д.Голинков.– М.: Полит. лит., 1971.– 368 с.

6. Даниленко В. “Інтернаціоналізація” радянської України (друга половина ХХ ст.) / В.Даниленко // Актуальні проблеми вітчизняної історії: Зб. наук. пр., присвячений пам’яті академіка НАН України Ю.Ю.Кондуфора.– К.: НАНУ, 2004. – Т.2.– С.210-252.

7. Інститут Рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (ІР НБУВ), ф.40, оп.1, спр.1214, Висновок Р.М.Орженцького з приводу праць М.П.Василенка.

8. ІР НБУВ, ф.40, оп.1, спр.1257, Василенко Николай Прокофьевич. Воспоминания 20 гг. ХХ в.

9. ІР НБУВ, ф.40, оп.1, спр.1346-36, Выписки из документов и переписки Василенко Николая Прокофьевича с разными лицами 1890 – 1933. 1927 г.

10. ІР НБУВ, ф.40, оп.1, спр.1430, “Висновки і пропозиції стану роботи ВУАН”.

11. Історія Академії наук України 1918 – 1923. – К., 1994. – 320 с.

12. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій / Я.Калакура.– К.: Генеза, 2004. – 496 с.

13. Матвєєва Л. Нариси з історії Всеукраїнської Академії наук / Л.Матвєєва. – К.: ВД “Стилос”, 2003. – 296 с.

14. Матвеева Л. Національна Академія наук України: етапи розвитку та доля вчених (історико-джерелознавче дослідження): дис... д-ра. іст. наук / Л. Матвеева. – К., 1996. – 364 с.
15. Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію / О.Оглоблин. – Нью-Йорк: Організація оборони чотирьох свобод України, 1963. – 87 с.
16. Окиншевич Л. Моя академічна праця в Україні / Л.Окиншевич. – Львів, 1995. – 88 с.
17. Петрів М. Конституція 1710 р.: Орлик і Василенко / М.Петрів. – К.: Українська видавнича спілка, 1997. – 36 с.
18. Полонська-Василенко Н. М.П.Василенко і ВУАН / Н.Полонська-Василенко // Україна (Париж). – 1951. – Ч.5. – С. 337-345.
19. Самбук Р. Останній заколот / Р.Самбук // Останній заколот: Романи. – К.: Радянський письменник, 1989. – 528 с.
20. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, ф.542, оп.1, спр.46.
21. Яремчук В. Призабуті постаті української історіографії ХХ століття: Біоісторіографічні нариси / В.Яремчук. – Острог: НаУОА, 2002. – 165 с.
22. Ohloblyn O. Ukrainian Historiography, 1917 – 1956 / O.Ohloblyn // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. – 1957. – Vol. V-VI. – № 4 (18) – 1, 2 (19, 20). – S.307-435.